

Forordningen om brudeskatten 1596

Av Herlof Grüner.

Med fogdens oppgave over odelsbønder og leilendinger som skulle betale pengeskatt 1597 begynner lehnsregnskapenes store og omfattende materiell for bygdehistorisk forskning og historieskriving. Skattelistene er satt opp av fogden Schrøder med oppgaver over odelsbønder og leilendinger i hver otting.

Regnskapet begynner med denne innledning:

«Leiglendingerne som ikke haffuer saa megedt Indkombst att thendt fierde partt kand beløbe sig 1 Rdl.»

Dette er blitt misforstått først av sogneprest Olafsen i Veøyboka og siden av samtlige andre som har benyttet disse oppgaver i sin historieskriving. De har gått ut fra at de som er nevnt i disse lister er fattigfolk som ikke hadde så stor inntekt som 4 rdl. Dette er feil. Alle skattepliktige er medtatt. Det er to oppgaver i regnskapsoppstillingen. Den ene over leilendinger og den andre over odelsbønder. Regnskapsoppstillingen ser slik ut:

Olluff Giermenis	ff mark Rs.
Tronnd giermenis	
Kieldt ij Wijgh	iiij pd. Rs.
Las ij Wijgh	iiij vog i pd. fwijj mrk Rs.
Olluff Knudsen	iiij vog i pd. Rs.
Arnne Andersen	
Knud Krogsett.	

Dette betyr at Olluff Giermenis eier 20 mark fiskel. odels-gods. Tronnd giermenis eier ingenting. Kieldt ij Wijgh eier 4 pund og Las ij Wijgh 3 vog 1 pund 18 mark og Olluff Knudsen 4 vog 1 pd. Arne Andersen og Knud Krogsett eier ikke odels-gods.

Men da hverken disse eller andre odelsbønder i Romsdal var eiere av så meget odels-gods at det gav dem en inntekt på minst 4 rdl. hvorav de skulle betale en fjerde part eller 1 rdl. skulle de betale leilendingsskatten som var i rdl. for fullgård. Det ville være sørgelige forhold i bygdene våre på denne tid, var det slik at ikke en eneste bonde hadde en inntekt på 4 rdl. Det var heller ikke tilfelle. Forholdene var jevnt bra og blant odelsbøndene var det store godseiere som vi ikke har maken til på bygdene i dag. I Fanne otting var det 23 odelsbønder med lensmannen Anders Hansen Nesje som den største med 5 vog 1 pd. odels-gods. Erdsfj. ott. 42 odelsbønder med Elling Gussiås, Berit Utbugge og Lars Hoem som de største med 5½ vog 1 pd. 5 vog 1. pd. og 4 vog odels-gods. Marit Møkkelbostad var eier av 2 vog 1 pd. og etter privilegium fritatt for odels-skatt. I Rødven ott. var 43 odelsbønder med Elling Staurset som den største 5 vog ½ pd. odels-g. Romsdal ott. 30 odelsb. Ingebrett Horgheim 5 vog. Volds ott. 37 med Arild Reistad som den største 4 vog 2 pd. 6 mrk. Vestnes ott. 22 odelsb. Gullik Øverstedal størst med 6 vog odels-g. Sunds ott. 15 odelsb. Elling Simensen den største med 6 vog og i Vågø ott. 18 odelsb. med Oluf Rødset som den største med 4 vog 20 mark fiskeleie odels-gods. Tils. for hele Romsdal 230 odelsbønder. Foruten disse nevnte var det mange odelsbønder som var eiere av store bruk. Utenom odelsbøndene var det mange leilendinger som satt med store garder, men disse nådde ikke opp i den respekt og aktelse som odelsbonden hadde.

Jeg har tatt en avskrift av «Skattebrev dat. København 28. sept 1596» og jeg ber Romsdal Sogelag offentliggjøre dette, da det inneholder regler for prinsesseskatten 1597.

Norske Riksregistrarer
3die bind 1588/1602
Side 444.

Skattebrev dat. Kjøbenhavn 28 september 1596.

C. IV. Hilse edr. etc. Vider, at menige Danmarks Riges Råd haver bevilget og samtyktden stormektigste høibårne Fyrste og Herre, Hr. Fredrik den anden, Danmarks og Norges etc. Konning vor kjære Herre Fader, salig og høilovlig ihukommelse, nogen lang Tid forleden udi Hs. Kjheds levendes Liv og etter hs. Kjheds nåd Begjering og gammel Sedvane, at når nogen de Høibårne Frøkener Hs. Kjheds Døtre, vore kjære Systre, efter Guds Forsyn blive trolovet og givet til den hellige Egteskabs Stand, skulle deres Kjheder medgives der av Rigerne en merkelig stor Summa Penge til Brudeskatt, så efterdi en av høibte vore kjære Systre er nu nyligen udgivet udi en fornemme Huus og Stamme, så vi forhåpes det å vere skeet, ikke alene hendes **Kjhed** til Glæde og gode, meden og vore Riger Lande og Undersætter til nabolig Forvandtniss, Hjelp, Bistand og Bedste, og endog vi fast ugjerne vilde så snart efter vor kongl. Kroning og udi dette vort Regimentes Begyndelse vore Undersætter med nogen Skatt besverge, dog efterdi Leiligheten det nu så endeligen befordre og utkrever, at sådan en merkelig Summa Pendinge hasteligen skal utgives, forårsakes vi eder som vore kjære, tro Undersætter at lade besøke om en almindelig Landehjelp til forne Brudeskatt, som høibete vor kjære Systemer av menige Rigers Råd, eftersom forskrevet står, av Rigerne bevilget og samtykt. Hvilken uti så måte skal av eder utgives og oppeberes, at hver Odelsbonde over alt Norge, som haver odelsgoods, skal give os fjerde Parten av hans Rente uti dette År, uti like måte, som han den oppeberer, intet undertaket, og hvilken Odelsbonde, som ikke haver så megen Indkomst, som kan beløpe 1 Daler, da skal han likevel som en Leilending give 1 Daler. Skulle og hver 10 Krone og Leilendings-Bønder legges i legg sammen og give og 10 enkende Daler, den rike hjelpe den fattige. Sammeledes skal hver Tjenestedreng, som tjener fuld Løn og hver Løskarl, som nogen Næring bruker, give oss en halv Daler, og hver Tjenestedreng som tjener for halv Løn, give os en Ortdaler, og skal hver Huusmann og Ødegårdsmann give oss en halv

Daler. Deslikste skal hver Mann, som er bosittendes ved Søn og bruker Fiskeri, give os $1\frac{1}{2}$ Daler, og skal hver Utrorskarl, som er kommen til Lavalder, give os 3 ortsdaler, og hver Tjenedreng, som utrør og ikke er kommen til sin Lavalder, skal give os $1\frac{1}{2}$ Ortsdaler. Sammeledes skal hver Nordfartsskipper, som selv haver skip og segler uti Nordlandene, desligste og hver Styrmann, som segler på Nordfart, give os 2 Daler. Item end av Fossene skulle de, som Sager have give av hver Årgangssag 3 enkende Daler og av hver Flomsag give os 2 Daler. Sammeledes skulle de give os den tiende part av hvis Deler, som skjeres på samme Sager, intet undertaget, ehvem/dem bruker. Og skal aldeles ingen vere fri og forskånet for samme skatt. Og ville vi, at samme skatt (søndenfjelds og i Bergenhuus og Throndhjems Lene) skal vere utgivet Pintsedag førstkommenes meden uti de Lene, som regnes og holdes for de Nordlandske Lene, skal utgives og leveres i Bergen inden St. Olafs Dag førstk. uti det allerseneste. Og skal os elskelige N., eller hvem han dertil forordnendes vorder, lade legge og skrive samme skatt over alt N. Len, så den rike hjelper den fattige og altingest går ligeligen til uten vild, og siden samme skatt av eder indkreve, opbere og fremdeles med klar Register og Manntall fra sig overantvorde. Og skulle vore Lensmenn have fuldmakt at mue tage 2 lod sølv eller 2 mark, som mynten nu går, for hver Daler av dennem, som Daler ikke kunne avstedkomme. Og skal Skriveren aldeles ingen Penge have, for han skriver samme skatt. Cum claus. consv. et inhib. sol. Kjøbenhavn 28. September 1596.